

Szlovák nemzetiségi matiné az Országos Idegennyelvű Könyvtárban

Michal Hrivnák

Akt

(részlet az elbeszélésből)

A történet a műteremben éri el tetőfokát. A mester majdnem végiggondolta a teljes kompozíciót: a meztelen hölgy elfordított fejjel (a megfelelő testtartással) a tükör előtt. Azonban nem hagyományos tükörképét képzelte el, mert a gondolataiban élő elképzelés szerint az csak éppen hogy hasonlít az eredetire – vonzó tigrisként, fél arca asszonyként. A kompozíciós háromszög harmadik oldalára, épp a két alak figyelmének középpontjába álmodta meg a festő személyét ecsettel a kezében az állvány előtt; elhelyezését a további két kompozíciós elem tekintetében még végiggondolja... de meg is van! Ez az, ami hetek óta jár az agyában! Az, amit barátja szalonjának falára szánt! Hogy a női alakot a tükör előtt álló vagy ülő helyzetben festi-e meg, illetve, hogy a tigris nyugalmi állapotban lesz, vagy éppen ugrani készül, még nem tudta (lehet, hogy mindkettőt mindkét módon – a biztonság kedvéért a vállalkozónak legyen választási lehetősége. Mellesleg lehetne ez két külön mű is, variációk egy témára! – gondolkodott). Amikor mindkét lehetőséget végiggondolta, a tervek megvalósítására fókuszált, megfontolta az alakok megjelenítésének művészi technikai fortélyait. A meztelen nőt álló és ülő helyzetben a tükör előtt kitekeredett nyakkal, izomzatának reakcióit az anatómia szempontjából gondolta végig. Hogyan reagálnak az egyes mozdulatokra a nyak, a derék és a fenék izmai. Majd elképzelte, a megfelelő testrészek elmozdulását az egyes mozdulatok közben, a kerekded női formák, a mellek és a fenék, valamint a gerinc vonalát ebben a testhelyzetben. Eszébe ötlött, hogy mindezt nem tudja vakon, modell nélkül megfesteni. Angelának tehát le kellene vetkőznie! – tudatosult benne először és a gondolat annyira sokkolta, mint egy megkésett, váratlan felfedezés. Valami ellenállt benne legbelül. Bizonytalanság és szorongás vett rajta erőt. Más modellt kellene találnia..., de ez nem lenne sportszerű! Hiszen lényegében nem is tudja, miért nem akarja Angelát... Mindent tökéletesen csinál... Kezdenj mindent előlről?... Futkározzon a modellek után... Nincs hozzá semmi kedve sem ideje... Ráadásul hajtja a becsvágy, a vágy, hogy végre teljesítse kötelezettségeit, itt az ideje kiakasztani a barátja szalonjában a régóta várt festményt. Hiszen már minden megvan hozzá! Csak el ne rontsa! ... A cél pedig már karnyújtásnyira van... Alkotó türelmetlenség vett rajta erőt. Sietne, de fél, hogy valamiről lemarad, bárcsak ne lenne bizonytalan Angelával kapcsolatban. Tétovázott, hogyan tovább. Majd meglátja...

A nap végén megint úgy búcsúzott a modelltől el, hogy nem beszéltek meg újabb időpontot. De Angela mintha csak olvasott volna a festő gondolataiban, megérezte dilemmáját. Tisztában volt a munkafolyamatok sorrendjével, tudta, mi következik. Nem túrta a bizonytalanságot, ebben a helyzetben főleg nem, nem bírná sokáig... Nem hagyta magát, szemtől-szemben megkérdezte, hogy aktra készüljön-e? Szemrehányóan kérdezte a küszöböt elhagyva. A férfi maga sem tudta, hogy zavarában vagy a tolakodó modell váratlan reakciója miatt, netán az eddigi sikeres együttműködés miatt, esetleg más okból, igent mondott.

Angela távozása után a festőn apátia vett erőt, bizonytalanság és lelkiismeret-furdalás gyötörte. Úgy érezte, azon csapda felé menetel, amelyet maga állított. Félt, hogy nem bírja a terhet, le akarta tenni, hogy kicsit megpihenjen végre. Eldöntötte, hogy többet erre nem gondol. A műtermet messzire elkerülte.

Eltelt egy hét és a mester csak most, álmából felriadva, a holdfényrel terített város felett új lakásának ablakában elmélkedett a barátja szalonjába készülő festmény körüli gondokról. Tisztában volt azzal, hogy a kínlódásnak közel sincs vége, a randevú Angelával holnap esedékes. Angela akthoz áll neki modellt! Elviseli ezt? Biztos ebben? Bántotta..., nem tudta, és lehet, hogy nem is akarta elképzelni (önmagát még kevésbé) ebben a felállásban... Talán ez az, ami nem hagy neki nyugtot, nyomja a tudat alatt, csaknem egy hete zavarja az álmát [...] A kocka azonban el van vetve, nincs választási lehetősége. Egész testében érezte a furcsa borzongást. A szemben lévő ház kivilágított ablakai arra emlékeztették, hogy még nincs késő. Van még idő megpihenni, erőt gyűjteni a további rabszolgamunkához – gondolta nem kis öniróniával, amikor visszafeküdt az ágyba a bizonytalan várakozás érzésével.

Eva Fábánová fordítása

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár szeptember 26-án, az Európai Nyelvek Napján rendezte meg Szlovák irodalmi matiné címmel a hazai szlovák irodalmat bemutató programját. A közreműködők írásait közöljük.

Fábián Éva

Barátok

Egymással szemben ülünk
mármint magunkkal szemben
másról beszélünk
mármint te a te dolgodról
én a magaméról
jól megértjük egymást
kedveljük egymást
akkor viszlát a jövő héten
egy újabb kávé mellett

Öreg karácsonyok és fiatal újévek fényeinél

Blik-blik – villog a piros és a fehér.
A sárga elveszett az emlékekben.
Mindig eltűnik valahová,
Vagy szerelembe esik a késsel,
hogy örömet lelje a zöld gyerekekben.
Hiszel a halál utáni életben?
Hiszel a földönkívüliekben?
Elhiszed, hogy egymagam elhordok egy hegyet?
Csupán az akaratom erejével?
Az egyetlen vagyok, aki erre képes.
Egyedül vagyok, de a csúcson.
Az öreg karácsonyok fényei újragyulladnak újévkor.

Városi

A sült gesztenye illatával
Kezdődik a városi tél
Átjár a hidakon
Belopózik a terekre

Randevút ad a szmognak
a körúti megállóban
átszállnak a metróra
s eloszlanak az alujáróban

Mato Kosyk

Nyugtalanság

A hánykolódó hullámok
óriáskígyókként
önfarkukba marnak,
s lázuktól újraélednek.

A szelek pedig elaprózzák
a földi óriásteremtényeket,
s mint riadt, békétlen madárkák,
süvítve vad táncre kelnek.

S lám, van még hely, hogy megtaláld
a biztos bizonytalanságot –
magadban. Megszelídíthetetlenül.
Gyakran a szívedben is, ott legbelül.

Rok v kuchyni

(Egy év a konyhában)

Vianoce voňajú kapustníkom.
Nie rybami, ani makom.
Kapustníkom, čo robieva mama.
Nadránom vstáva miesiť cesto,
udusiť kapustu a dať iba štipku korenia.
To korenie okorení naše sviatky.

Fašiangy voňajú šiškami.
Hostinou, nie lekvármí.
Aj keď nimi opovrhujes.
Šiškami, ktoré otec vždy zráta,
poteší sa z párných čísiel.
Tie čísla sme my sami.

Veľká Noc vonia šunkou.
Nie vajciamí, nie tvarohom.
Ani voňavkou, vymytou z vlasov.
Šunkou, ktorá od Vianoc čaká
na to, aby mohla hostiť celú rodinu.
Tá hostina nás zblízuje.

Leto vždy vonia lečom.
Nie kečupom a slivkami.
Bárskoľko gulí zjeme.
Lečo, v jednoduchosti zložitú.
Cez zimu máme na stole leto.
Aby sme sa napojili slnečným lúčom.

Jeseň vonia zaváraninami.
Postaví ich na policu.
Lečo vedľa čerešní,
čerešne vedľa lekvárov.
Aby boli spolu, ako my.
Na polici v špajze sa skrývame.

Széllal szemben nem lehet... Vagy mégis?

A magyarországi szlovák irodalom, mint csoda

Magyarországi szlovák irodalomról beszélni vagy írni egyre nehezebb. Évtizedekkel a nemzetiségi létünket alapjaiban megrengető, de reményeink szerint végérvényesen soha be nem fejeződő nyelvváltás korszaka után – s egyben emberöltőnyivel túl irodalmunk aranykorán – egyre jobban fáj minden őszinte önreflexió. A lehúzott redőnyök szimbolikája mögött lelkünkben halk rekviemek szólnak, pedig nem is olyan régen még mennyire tiltakoztunk az élő halott, eleve(nen) eltemetett státuszunk ellen. A miértekre és hogyanokra persze már akkor nagyban kerestük a válaszokat, amikor maroknyi hazai szlovák irodalmárunk kollektív alkotói válságáról még szó sem volt. A felgyorsult nyelv- és identitásvesztés fagypontja idején tavaszi fecskerajnak képzeltük magunkat; szembeszegülve az elemekkel és áramlatokkal szárnyaszegett vergődésünk rémképe csak valami valószínűtlen szürreális kísértetnek tűnt. Pedig tudhattuk (volna): Széllal szemben nem lehet... Vagy mégis?

A hálátlan utókor sok rosszat elmondhat rólunk, nevezhet minket álmodozó örülteknek, a realitás talajáról elrugaszkodott, finom-lelkű firkászoknak, vagy akár izmusokkal nem eléggé beoltott, a korszellem hyper-szuper-post-poszt-pózozó modernitását meg sem közelítő, lelkes-jóhiszemű amatőröknek is, de azért azt, hogy mi legalább megpróbáltuk, nem vitathatja senki. Mint ahogyan azt sem, hogy messze túlmutattunk a kirakat-politikás majom-parádén, a túlpúderozott, minden-nagyon-jó – minden-nagyon-szép nemzetiség-képen, és hogy a lényegre fókuszáltunk, ráirányítottuk a figyelmet minden nemzetiség megmaradásának alfájára és ómegájára: a nyelvre. Mindezt oly korban, amikor hamis próféták hada harsogta saját korlátoltságának, önfeladásának, beszariságának és árulásainak önfelmentő igéjét: „Magyarul is lehetünk szlovákok, nem is igazán fontos, hogy tudjunk szlovákuul, elég az, ha szlováknak érezzük magunkat, ha kötődünk a gyökereinkhez”. Persze, hogyne, naná, hogy ne(m)..., bizonyos szempontból, ha úgy vesszük... bizony, ők, sőt az elkövetők is áldozatok...

Ragozhatnánk tovább is a témát, a makro- és mikro-társadalmi közeget, ecsetelhetnénk még a hazai szlovákok általános állapotát, közben okkal-joggal szidhatnánk az elmúlt évszázad politikai, oktatási és egyéb rendszereit, mai magyarországi szlovák irodalmunkkal kapcsolatban azonban a legfontosabb, hogy minden eddig felemlegetett (és jó sok egyéb) nehézség ellenére létezik. Mondhatnánk csodával határos módon, ami persze nem lenne teljesen igaz, mert a hazai szlovák irodalom pusztá léte: maga a csoda.

Tutajon

őseink keserves dalai a tutajon
mely a kozmikus téren
s a földi időn át ide hozta őket
a bánat és az öröm folytonossága
robinsoni létünk meghosszabbítása
önönmagunk s elveszett földijeink keresése
élet halál feltámadás – leírhatatlan
mindenség – költészet

(Részlet a *Poézia/Költészet* című versből)

Csönd-szó

mi legyen hát a szavakkal
hogya mindent elmondtunk már

s mihez kezdünk a csenddel
(ha) kár már a szóért

mivé lesz így a csend s mivé a szavak
ha már egyszer s mindörökre bevégeztük

Ez a szabadság?

gondolj
amire csak akarsz *figyelünk*

tedd
bátran tedd
amit csak akarsz *figyelünk*

mondd
mondd csak
mondd amit akarsz *figyelünk*
de ne legyenek illúzióid *figyelünk*

FIGYELÜNK FIGYELÜNK FIGYELÜNK

Ötven év

Naplótöredék

1941. április 4.

Ezen a napon születtem. De nem úgy ám, ahogy ma képzelik, mert engem még a gólya hozott. Akkoriban, pontosan négy évvel hazánk felszabadulása előtt, az emberek világnézete még nem volt tudományosan úgy kimunkálva, mint manapság.

A gólyák akkor még kis kosárral a csőrükben szabadon röpködtek, és senki sem zavarta őket, amikor bátran leereszkedtek a kiszemelt udvarban. Az én gólyám is hegyek-völgyek fölött jó hosszan röpködött velem, majd egyszer csak megszólalt: „Itt most leteszlek”. A kosár résein át láttam, hogy a pilisi hegyekben, Egyházásfalu fölött, a régi kolostorrom közelében vagyunk, és lassan, lágyan ereszkedünk lefelé a szüleim házának udvarára. (Legalábbis édesanyám így mesélte.)

1945. szeptember 5.

Anyám sürget, indulnunk kell az óvodába. Egyáltalán nincs kedvem hozzá, inkább otthon maradnék, vagy golyóznék a szomszédék Pistikéjével. *„Muszáj menned, ott legalább enni kapsz. Itthon semmink sincs. Hiszen tudod, apa orosz fogságban van, nagyon messze.”* Az óvodában szép sorban ülünk a hosszú padokon, mint fecskefiókák a villanydróton. Az óvónéni egy nagy konzerves dobozból édeskés főtt babot töm a szánkba. Mi meg tátogunk, mint a madárfiókák. *„Egyétek, finom amerikai paszuly!”* És tovább osztja, mindenkinek ugyanazzal a kanállal.

1952. március 9.

Tanítás után át kellett mennünk a szomszédos kultúrházba, ahol pompásan feldíszített terem fogadott minket. Tele volt művirágokkal és zászlókkal, a transzparenszen a hosszú jelszavak a béke, a szocializmus és a kommunizmus győzelmével lelkesítettek és könnyörtelen harcra buzdítottak a külső és belső ellenség ellen. A dekoráció közepén a főhelyről, egy hatalmas fényképről kedvesen mosolygott ránk népünk nagy vezére, a lángelme, a dolgozó nép, a gyermekek és a tanulóifjúság jószágos atyja. A fénykép alatt egy 60-as szám vonta magára a tekintetünket, már csak azért is, mert aranypapírból volt kivágva. Én azonban meredten bámultam a képre: még életemben nem láttam ilyen fénylő kopasz fejet. Az igazgató bácsi hosszan szónokolt nagy vezérünkről, tanítónkról, atyánkról és jótévőnkről, akit mindannyiunk nevében végtelen hálával és határtalan szeretettel köszöntött, és akinek a lehető legjobbakat kívántuk hátralevő életére, egészen a végső állomásig. A kultúrműsorban én is szerepeltem, az *Óda a vezérhez* című verset szavaltam el.

Délután anyám kezembe nyomta a kenyérbélyegyet, s elküldött a boltba kenyérért. A sor már meglehetősen hosszú volt, de kenyérnek még se híre, se hamva. Két- vagy háromórás várakozás után végre bedöcögött egy kis teherautó, és a sofőr az eladónővel lerakott néhány kosár kenyeret. A sor megmozdult. Nem hagytam, hogy kiszorítsanak, minden erőmmel küzdöttem: eljutottam egészen az ajtóig, és onnan centiről centire nyomakodtam előre a pult felé. A falon a fényképről egész idő alatt bátorítón mosolygott rám kopasz vezérünk. Hiába minden, kenyér már nem jutott nekem. Lógó orral, sírva mentem haza. Aznap este kecsketejet vacsoráztunk. Nekem, a nyálánknak, anyám egy kis szilvalekvárt is kevert bele.

1956. október 23-30.

Már egy budapesti két tannyelvű középiskola diákja vagyok. A magam módján harcolok a szabadságért. A barátommal mindenütt ott vagyunk, ahol történik valami. *„Új kormányt! Ruskik haza!”* Ott vagyunk a Rádiónál is. Az épületből belelőnek a tömegbe. Hanyatt-homlok rohanunk el onnan, és csak a kollégiumban állunk meg. Nem bírjuk sokáig nyugton. Először a Nagykörúton kóborlunk, majd elindulunk a generalisszimusz, az emberiség legnagyobb lángelméje, az egész haladó világ vezére bajuszos szobrához. Kíváncsian figyeljük, ahogy a munkaruhás embereknek végre nagy nehezen miként sikerül ledönteniük a halhatatlan szobrot, azt a bronz monstrumot. A csizmájával nem is boldogultak, az ott maradt a gránit talapzaton. Később ezért neveztük a helyet találóan Csizma térnek.

1964. július

Munkát keresek. Az egyetem egyáltalán nem veszi figyelembe az igényeimet. Valahol az isten háta mögött, egy eldugott porfészekben kínál állást. Én meg nem akarok elmenni a fővárosból. Minden ismerősöm munkát keres nekem, még annak a lánynak a szülei is, akivel járok. Végre ott állok a személyzeti osztályon egy káderes előtt. *„Belépett már az elvtárs?”* – ez az első kérdése. *„Még nem”* – mondom halkán, pironkodva. *„Nálunk mindenki belépett”* – néz szigorúan a szemembe. Én is belépek, papír szerint is elvtárs lettem.

1968. február-augusztus

Egy nagy gyárban vagyok mérnök. Nap mint nap ugyanazt hallom: *áru, piac, tulajdonosi szemlélet. Le a szemellenzőkkel! Agilis, kezdeményező emberekre van szükségünk! Jó káderlap helyett tehetség kell!* Éppen az

Alkotmány Napján nyaralni indulunk a feleségemmel. El akarom felejteni a nyűglődést, a munkahelyi gondokat, egyáltalán mindenről meg akarok feledkezni. Másnap a vállalati üdülőben majdnem ugyanolyan korán ébredek, mint otthon. A fülemhez szorítom a kis tranzisztros Szokolomat. „*Csapataink az éjjel átlépték a magyar-csehszlovák államhatárt, hogy testvéri segítséget nyújtsanak a csehszlovák népnek, és teljesítsék internacionalista kötelességüket.*” Nem hiszek a fülemnek. Miféle segítség? Miféle kötelesség? Fél óra múlva a rádió megismétli a hírt. Szó sincs félreértésről. A magyar hadsereg ott van a Csallóközben, Komáromban, Érsekújvárott, Losoncon és más városokban. Felfoghatatlan. Milyen szerencse, hogy nem vagyok katona, hogy nem vagyok azok között, akik tankkal mentek a szomszédba testvéri segítséget nyújtani. A mi ötvenhatunkra gondoltam, és mérhetetlenül szégyelltem magam, hogy a mi katonáink is elmentek szétverni a csehszlovák ötvenhatot. Még ott vagyok az üdülőben, de se látok, se hallok, a híreken kívül semmi más nem érdekel. A kis Szokol folyton a fülemben van, Prágát hallgatom. „*Az oroszok felfedeztek minket, az adást befejezzük. Tizenöt perc múlva újra jelentkezünk!*” Így megy ez két teljes napon át. A rádió folyton a fülemben, reggelinél, ebédnél és vacsoránál. A többiek meg nyaggatnak: „*Mit mond? Te érted. Mit mond?*” Harmadnap rosszkedvűen összecsomagolunk és hazaindulunk. A rádió még mindig a fülemben. Soha többet nem kértem beutalót vállalati üdülőbe.

1991. december 24.

Szenteste van. Életemben pontosan az ötvenedik. Egyedül ülök a kis karácsonyfa előtt. Elfelejtettem említeni, hogy már rég elváltam. Álmaink és szerelmünk épülete nagyon hamar repedezni kezdett, míg a végén teljesen összedőlt. Nem volt más megoldás, gyilkos gyűlölettel egymás iránt elváltunk. Egyedül maradtam a szövetkezeti lakásban, amit nekem ítélték. A karácsonyfa alá tettem a magamnak vett ajándékokat: egy inget és nyakkendőt (mint mindig), *Az 1956-os forradalom gyilkosai* című bestsellert és *A szexuális élet lexikonját*. A rádió karácsonyi énekeket játszik. Felbontom a levelet, amelyet reggel kaptam a kormányközeli lappal együtt. „*Sajnálattal értesítjük Önt, hogy tekintettel termékeink értékesítési nehézségeire kénytelenek vagyunk leállítani gyártásukat, és egyúttal megszüntetni a munkahelyeket. December 31-ével meg kell szüntetnünk az Ön munkaviszonyát is. Üdvözlettel (olvashatatlan aláírás) vezérigazgató.*” A lépcsőházban a vattaszakállas gyerekek lelkesen éneklnek: „*A Kisjézus megszületett, örvendjünk...*”

1992. január 1.

Boldog Újévet! Új életet kezdek én is: mától munkanélküli vagyok. Eszembe jut, hogy a szomszédék fia vállalkozó lett. Át kellene mennem hozzájuk, minden jót kívánni az új esztendőre, és csak úgy mellesleg megkérdezném a fiatalembert, hogy nem lenne-e számomra is valami munkája.

Zsembery Teréz fordítása

Olvassa a BARÁTSÁG-ot! Fizessen elő most 2016-ra!

Éves előfizetési díj: 3000 Ft (előfizetőknek továbbra is: 1800 Ft + 1200 Ft postaköltség)

A folyóirat előfizethető átutalással:

a Filantróp Társaság Barátság Egyesülete OTP-számlaszámán: 11711034-20813402

e-mail címeink: baratsag@upcmail.hu, eva.mayer@nemzetisegek.hu

honlapunk: <http://nemzetisegek.hu>

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, baráti körök jelentkezését!